

Hoofdstuk 1

Domineesoon

Op de appelplaats van concentratiekamp Buchenwald staan ze in lange rijen: twintigduizend gevangenen, strak in het gelid. Allemaal mannen voor wie de toekomst inktzwart en onzeker is. Onder hen is een gevangene, een communist zonder geloof, die met grote angsten bezet is. Hij voelt zich eenzaam, nameloos eenzaam. Daarom is hij vastbesloten er een einde aan te maken. Komende nacht zal hij de slaapbarak verlaten en zich welbewust tegen het hekwerk aan de rand van het kamp werpen. De zwaar geladen elektrische draden zullen hem de dood brengen. Dat is de enige uitweg die hij ziet.

Plotseling wordt de angstige stilte die deze plaats van wreedheid en afschuw in haar greep heeft doorbroken door een schreeuw. Door de tralies van een cel klinkt het: 'Jesus Christus spreekt: Ik ben het Licht der wereld. Wie Mij navolgt, zal in de duisternis niet wandelen.' Deze woorden raken de radeloze man diep. Is er dan toch perspectief? Is er dan toch Iemand Die naar hem wil omzien? Die hem nabij is? Deze boodschap leidt ertoe dat hij zijn wanhopige plan laat varen. Hij leert de rijkdom in Christus kennen. Na zijn bevrijding uit Buchenwald laat hij zich dopen.

Het is ds. Ernst Wilm, preses van de Evangelische Kirche van Westfalen, die dit voorval in 1950 op de Duitse kerkendag vertelt. De gevangene die in Buchenwald dit Evangeliewoord brengt, is ds. Paul Schneider. Deze 'reformierte' predikant wordt in oktober 1937 door de Duitse autoriteiten gevangengenomen, omdat hij weigert zich naar de richtlijnen van de nazi's te voegen en in zijn

preken geen blad voor de mond neemt. Hij zal op aarde de vrijheid niet meer terugkrijgen. Wie was deze moedige prediker die ook achter de tralies niet kon zwijgen?

Paul Robert Schneider is een domineeszoon die op zondag 29 augustus 1897 wordt geboren in de pastorie van het kerkdorp Pferdsfeld. Dit kleine dorp ligt in de Duitse Hunsrück. De omgeving van Pferdsfeld is heuvelachtig en begroeid met jonge bossen. Een maand na zijn geboorte wordt Paul gedoopt door zijn oom, ds. Walther Schneider. Het sacrament wordt bediend in de woonkamer van de pastorie, vermoedelijk omdat de moeder van Paul ziek is en niet in staat is naar de kerk te gaan.

De vader van Paul, Gustav Adolf Schneider, komt uit Elberfeld, de plaats waar in de negentiende eeuw dr. H.F. Kohlbrugge predikant is. Als Adolf (zijn roepnaam) één jaar oud is, overlijdt zijn moeder. Haar ouders, opa en oma Greiff, nemen hun kleinzoon daarna in huis. De godsdienstige sfeer in het gezin van zijn grootouders zet een stempel op het leven van Adolf. Opa en oma Greiff zijn beiden godvrezende mensen. Hun dochter, tante Marie, is bijzonder gesteld op de kleine Adolf. Zij is lerares aan de Hogere Huishoudschool in Elberfeld en staat bekend als een trouw meelevend lidmaat van de plaatselijke Reformierte Gemeinde.

Adolf Schneider doet belijdenis bij ds. D. Krummacher. Deze behoort tot de familie van de ook in Nederland bekende, godvrezende predikanten G.D. Krummacher en F.W. Krummacher. Samen met zijn gelovige tante Marie gaat Adolf echter vaak naar de Niederländisch Reformierte Gemeinde in Elberfeld waar tot 1875 Kohlbrugge heeft gestaan. Zijn gedachtegoed klinkt in deze kerk nog steeds door in de prediking. Geestelijk voelen tante Marie en de jonge Adolf Schneider zich daar meer thuis dan in hun eigen gemeente.

Toch neemt Adolf ook iets mee uit de gemeente waar hij

belijdenis heeft gedaan. De kerk van ds. D. Krummacher is orthodox-reformatorisch. De Heidelbergse Catechismus staat hoog aangeschreven en de kerkelijke tucht wordt strikt gehandhaafd. Dat onthoudt Adolf. Als hij zelf later in Pferdsfeld predikant is, toont hij zich ook een voorstander van strakke handhaving van de kerkelijke tucht. De Drie Formulieren van Enigheid zijn hem dierbaar. Zo keert hij zich tegen de gedachte dat zwangerschap voor het huwelijk geen probleem is. Nadrukkelijk leert hij dat dit een overtreding van het zevende gebod is. Ds. Schneider toont zich bij een gedwongen huwelijk wel bereid om, na schuldbelijdenis, het huwelijk van de aanstaande ouders kerkelijk te bevestigen. De samenkomst vindt dan niet in de kerk, maar in de consistorie plaats. Adolf is overigens niet alleen strikt, hij is ook pastoraal en zorgzaam. Hij geeft zijn gemeenteleden veel aandacht en zoekt steeds het goede voor zijn schapen.

Vader Adolf heeft een enigszins zwaarmoedig en introvert karakter. Daarvan ondervindt hij soms hinder in het omgaan met zijn naasten, en ook met zijn gezin. Bij de opvoeding van zijn kinderen is hij streng en rechtvaardig, maar tegelijk ook liefdevol.

De moeder van Paul, Elisabeth Schnorr, is de dochter van een hoteleigenaar uit Düsseldorf. Al heel jong heeft ze haar ouders verloren. Samen met haar zus groeit ze op in een weeshuis. Later zal ze zelf in dat tehuis leidinggeven aan de opvoeding van weeskinderen.

Adolf Schneider en Elisabeth Schnorr trouwen in 1888. Eerst komen twee kinderen levenloos ter wereld. Na de geboorte van het tweede kind krijgt Elisabeth veel last van jicht (arthritis). Tot haar dood zal ze gehinderd worden door deze uiterst pijnlijke gewrichtsziekte. Adolf en Elisabeth ervaren het als een groot een wonder van God dat er daarna nog drie gezonde jongens worden geboren: Adolf (1891), Paul (1897) en Hans (1901).

Ondanks haar ziekte is moeder Elisabeth een opgeruimde vrouw die voor gezelligheid en warmte in haar gezin zorgt. Ze is dapper, oprecht gelovig en vindingrijk. Haar streven is haar kinderen een gelukkige jeugd te bezorgen. De drie broertjes vermaken zich met raven temmen, eekhoortjes vangen en kikvorsen houden. Hoewel de jicht Elisabeth ernstig in haar bewegingen beperkt, doet ze toch zoveel mogelijk zelf het huishoudelijke werk. Ze geeft haar kinderen een geborgenheid die zij hun hele leven niet vergeten. Haar zelfverloochening, zorg en moederliefde zijn als een warme deken om hen heen. Vooral voor Paul is zij een sprekend voorbeeld van oprecht geestelijk leven. Haar diepe Godsvertrouwen in lijden en bij tegenslagen maakt een blijvende indruk op hem.

Vanwege haar ziekte komt moeder Schneider nauwelijks buiten de deur. Op een dag staat er voor de pastorie een eenvoudig koetsje, waarvoor een ezel is gespannen. Vader heeft dit rijtuig voor zijn invalide vrouw gekocht, zodat ook zij kan genieten van de schoonheid van bossen en heuvels, bloemen en weilanden en andere natuurlijke pracht in de omgeving van Pferdsfeld. De sterke Paul tilt zijn moeder in het koetsje. Vader gaat op de bok zitten en de broertjes lopen en rennen ernaast. Bij mooi weer zit de domineesvrouw thuis voor het open raam. Vriendelijk groet ze de voorbijgangers, praat met hen of zingt met haar prachtige stem een troostvol geestelijk lied.

Paul Schneider is nog maar net zeventien jaar als hij zijn moeder moet missen. In de zomer van 1914, kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, overlijdt zij. Op haar grafsteen laat de weduwnaar de betekenisvolle woorden zetten uit Romeinen 12:12: 'Wees blij in de hoop, geduldig in de verdrukking, volhard in het gebed.'